

Иво Ђипико - Из ратних дана - Из солунских борби

Главни уредник
Миљана Стојковић

www.talijaizdavastvo.rs

Иво Ђипико

ИЗ РАТНИХ ДАНА
1912 — 1917

ИЗ СОЛУНСКИХ БОРБИ

ТАЛИЈА ИЗДАВАШТВО

НИШ, 2021

Иво Тинико

I
ИЗ РАТНИХ ДАНА
1912 — 1917

ЗА ПЕТРОВДАН У ТУЂИНИ

Као што у своме звезданоме бдењу постојано стоји ноћ, ишчекујући сунчев рођај, тако седи српски краљ стоји у туђини, непоколебљив, чврст: чека и бди!

У олуји, што у своме бесу све коси, диже бледо отворено чело, очи горе. . .

. . . По непознатим путевима пустога, дивљега арнаутскога краја, где разјурен, залутао, од умора и глади његов народ посрће и мре, вуку кола упрегнута четири вола, српских плодних њива негдашња поносна орача. У њима, у сивој кабаници, седи краљ Петар, уз њега ступа часна, као стена сива, пратња: Србин пастир, земљорадник и јунак!

Кола за собом остављају у земљи дубоку бразду, неизгладљив траг; заморени волови дахћу, и тешки јарам на њима љуто шкрипи. . .

— Здраво, краљу, господару наш! — чује кроз ветар, прозебао залутао српски глас.

— Ја сам, сине, сада теби раван: Србин избеглица, нисам краљ!

Али краљева забринута душа, као немирни ветар, што нигде станка нема, околу драге земље лута:

Косово, у магли, мртво, ледом притиснуто, лежи!

А зрачна Топола, задужбина, свети храм?

— Боже, да ли је туђу стопу, на својој земљи, осетио Он, Вођ, Карађорђе — дед?

Али што, тако, тешки јарам на воловима љуто шкрипи?

Србија! Београд! Краљеве очи горе: црно-жуте, душманске боје, значке смрти, овиле су цео српски род. . .

Као што у своме звезданоме бдењу постојано стоји ноћ, ишчекујући сунчев рођај, тако седи српски краљ стоји у туђини, непоколебљив, чврст: — чека и бди!

НА КУМАНОВСКОМ БОЈИШТУ

Кад сам јутрос рано, три дана после славне битке, ступио на поље што се простире од Табановца до Куманова, сијаше и грејаше јесење сунце као код мора, и цео простор, све до сурих планина, купао се у свежем благом ваздуху.

Био сам раздраган, узбуђен, и горео сам од жеље да унакрст прођем то наше благословено, откупно, осветничко место, о којем ће народно предање да прича као о другоме, не славном и тужном, већ веселоме, победоносном Косову.

Прожет пијететом, пуним расне свести и поноса, идем по стрњиштима, испрекрштаним и прегаженим људским и коњским стопама — стопама што се, испреметане, дубоко утиснуше у влажну, сунцем грејану земљу. Сунце ме прати. По земљишту, по којем газим, наилазим на ситне још непокупљене стварчице, по којима запажам знакове очајне борбе. Гледам у учестане, згрчене стопе, празне фишке, гранате. . . До ногу лежи ми комад сапуна, па начети паклићи дувана, па бела арнаутска изврнута капа. Дигнем је са земље и гледам у ту пуну капу. . . Све те ствари, у сунцу, остављају око себе мрке, значајне сенке. . .

Даље, усред поља, стоје два човека са светлим ашовима у руци. Са стрепњом у души пожури. До њихових ногу, наузначице, са стиснутим шакама према небу, укочен, лежи турски војник. Иза узвратене горње уснице вире бели зуби, чести као зрна дозрела шипка; по челу расула се црна, коврџаста коса. Куршумом је погођен поврх ока. И оловасте, празне очи слепачки у ме гледају. . . Прва лешина!

Војници ашовима копају земљу: ту ће лешину да закопају. Довршивши посао, један од њих рече другоме: „Прихвати га за ноге!“ Положише га у плитку раку, и намештају му укочене ноге, да се боље земљи приљубе.

— Што не бисте боље копали?

— Наше сахрањујемо дубље — одговори војник и наслони се на ашов.

Моје очи уставеше се на зеленој турској капи, што је преда мном на земљи лежала. Узех је у руку.

— Шта ће вам? — упита ме онај војник, наслоњен на ашов. А други надовеза: — Има таквих, по пољу, њихових пустих капа на хиљаде!. . . Траже главе. . . али не могу да их стигну. . .

Зафирим у капу. У врху њену опазим иглу и око игле омотан конач. Та ситна кућна стварчица дирну ме јаче од укочене лешине, и понесе ми мисао у далеке туђе крајеве. . . Је ли он сам, полазећи у рат, задео у врх капе ту ситну иглу? Бојао се, ваљда да му у путу дугме не отпадне, или шав се не претргне? И можда је на то више мислио него ли на опасност у коју срља, него на саму смрт? Или је жена, мајка, сестра, испраћајући га и грцајући, помислила на ту кућну стварчицу и задела у врх капе, да му се у

путу нађе? И, премишљајући о ситницама, идем по бојноме пољу.

Све чешће и чешће наилазим на густе грудобране и помишљам на наше јунаке. Ту су, не чекајући заповести, гледајући смрти у очи, прибрано, научено, гађали непрекидно, и гађајући, наступали. . . И док о томе размишљам, долазим до гомиле војника. Кад се одмакоше, устукнух: преда мном, наузначице, са укоченим ногама у ваздуху, леже коњске лешине. Те набухале, гломазне лешине ни најмање не сећају на ватру, виткост, крв бојних коња. Осетљиве шиљасте уши не чују рику топова, ноздрве не фрчу и не осећају мирис барута, а очи — светле, живе очи — не гледају. . . Сенке су њихове дебеле, тамне. . . Склањам главу и не могу да гледам у те одвратне лешине и њихове сенке.

Неко до мене рече:

— Пет их ту лежи, а шести лута пољем, рањен. . .

Читава батерија!

— Шести је рањен?

— Да, ено га сад тамо. . . А чим се смркне, враћа се амо и целу ноћ стоји над овим лешинама.

Из далека тај рањени коњ гледаше за час на нас, па слеже главу и лено пође даље.

До лешина стоје Крупови големи топови. Остављени, презрени, немоћни, зевају као напуштени старци, ватром омамљени. А до њих тек начете каре, пуне сјајних, убојитих граната — убојитих, али кукавички изневерених у напону снаге. Само они, у овоме лому, имају још живи ратнички изглед. . .

А свугде, околом, са светлим ашовима шеврљају војници, копају раке — сахрањују. Никад краја! Дру-